

Лобода Вікторія Віталіївна,

кандидат педагогічних наук, доцент, в.о. завідувача кафедри
корекційної педагогіки та інклюзії, факультет педагогічної освіти,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
м.Львів, Україна

ДО ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОГО ІНТЕРНЕТ- СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЕЛЕКТРОННОГО НАВЧАННЯ

Анотація

У статті розглянуто завдання інформаційного суспільства, поставлені перед педагогами для досягнення амбітних цілей відкритості освіти, її гнучкості у побудові індивідуальних траєкторій навчання та можливостей інтегрованого навчання в Інтернет-спільнотах. Визначено роль електронної освітньої мережі в удосконаленні системи неперервного навчання і розвитку актуальних у сучасному світі життєвих компетентностей. Описано складові ефективного навчального Інтернет-середовища.

Ключові слова: електронне навчання, освітні інновації, навчальне Інтернет-середовище, неперервне навчання, педагогічні підходи.

Аннотация

В статье рассмотрены задачи информационного общества, поставленные перед педагогами для достижения амбициозных целей открытости образования, его гибкости в построении индивидуальных траекторий обучения и возможностей интегрированного обучения в Интернет-сообществах. Определена роль электронной образовательной сети в усовершенствовании системы непрерывного обучения и развитии актуальных в современном мире жизненных компетентностей. Описаны составляющие эффективной учебной Интернет-среды.

Ключевые слова: электронное обучение, образовательные инновации, учебная Интернет-среда, непрерывное обучение, педагогические подходы.

Abstract

Rapid development of ICT opens up new opportunities and prospects for the implementation of eLearning in both formal and non-formal education. The computerisation process results in systemic changes in open, continuing education, which is one of the values of modern society and its long-term development as a necessary component of improving the education system in general. The paper presents challenges of information society faced by educators while achieving ambitious goals of open education, its flexibility in the construction of individual learning paths and opportunities for integrated collaborative eLearning. It defines the role of eLearning network for improving the system of life-long learning and for developing competences and skills that are relevant in today's world. The article describes the components of effective eLearning environment, including practical implementation of new forms and methods of teaching.

Key words: eLearning, educational innovation, educational Internet-based environment, life-long learning, pedagogical approaches.

Перетворення української держави в систему, орієнтовану на людину, вимагає здійснення цілого комплексу заходів. У відповідності з Люблянськими рекомендаціями з інтеграції різноманітних спільнот [6], політика у сфері освіти має розроблятися згідно з політикою інтеграції та як її складова. Таким чином, вона зможе забезпечити краще підґрунтя для інтеграції спільнот і сприяти формуванню знань, взаємодії та взаєморозумінню тих, хто бере участь у навчальній діяльності. Освіта має вирішальне значення для всіх членів суспільства, оскільки надає їм необхідні навички для їх повної й ефективної участі на рівних умовах у всіх сферах життя. Тому, з огляду на освіту, електронне навчання (eLearning або он-лайн навчання) розглядають як перспективний засіб забезпечення соціальної рівності, залучення студентів з обмеженими можливостями чи тих, хто перебуває у несприятливих умовах, у навчальних процес.

Запровадження електронного навчання також відповідає політиці, що спрямована на сприяння розвитку загального інтегрованого й інклюзивного освітнього середовища в Україні.

Європейський інститут технологічних досліджень майбутнього (IPTS – *Institute of Prospective. Technological Studies*, Севілья, Іспанія) [5] зазначає чотири основні виміри відкритості освіти:

- гнучкість (з огляду на час, місце, темп навчання);
- доступність (у т.ч., з огляду на вартість);
- адаптація для різних аудиторій (гнучкість, що надає можливість навчатися за рекомендованим індивідуальним графіком та за відповідною навчальною траєкторією, яка може змінюватися у відповідності до потреб, обставин та стилів навчання);
- акредитація, забезпечення якості та сертифікації.

Протягом останніх двох років тема електронного навчання знову привертає до себе жвавий інтерес. Спостерігається вибух розвитку нових ідей та педагогічних експериментів, таких як масові відкриті онлайн-курси (MOOCs). Так, у Європі виникло декілька нових ініціатив з метою стимулювання розвитку електронного навчання, зокрема «Відкрита освіта» Європейської комісії [2]. Модернізація стратегії електронного навчання бере до уваги ту додаткову вигоду, яку можуть отримати студенти завдяки альтернативному досвіду навчання, а викладачі – завдяки участі у спільнотах практик та професійному розвитку з питань застосування новітніх інструментів та методів викладання.

Сучасний етап розвитку педагогічних технологій характеризується широким застосуванням інтерактивних комп'ютерних та веб-технологій. Це продиктовано якісними змінами у вимогах до процесу освіти в цілому та до компетентностей сучасної освіченої людини зокрема, що включають у себе неперервність освіти, здатність орієнтуватись у потоці інформації, вміння здобувати знання, самонавчатися тощо.

Все ширший доступ до мережі Інтернет надалі вимагає глибоких змін у традиційних освітніх парадигмах. Викладачі вже не є основними джерелами інформації та знань для студентів. Натомість завдання педагогів – розвивати самодисципліну студентів та навички навчатися упродовж життя, а в кінцевому рахунку, сприяти зацікавленості студентів та спонукати їх заглиблюватись у предмет вивчення, виходячи за рамки мережі Інтернет.

При цьому від викладачів все частіше вимагається майстерність у застосуванні різноманітних педагогічних прийомів з використанням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для доставки контенту, підтримки студентів та оцінки знань. Оскільки ця тенденція набирає обертів, переосмислюються й основні обов'язки викладачів. Сьогодні найбільшої популярності здобули гібридні сценарії навчання (т. зв. «blended learning») та експерименти з соціальними медіа та іншими способами формування навчальних спільнот (таких як, наприклад, спільноти практик).

Відсутність належної підготовки майбутніх педагогів з питань застосування електронного навчання і цифрових технологій у педагогічній практиці є проблемою, яка широко визнається і документально підтверджена у всій Європі. Триває робота над оновленням навчальних програм з підготовки майбутніх педагогів, до них включають методи й стратегії впровадження і застосування електронного навчання, але досі залишається ще багато роботи й у цьому напрямку. Більшість існуючих програм з підготовки педагогів фокусується, в основному, на навчанні програмному забезпеченню, і набагато менше – на інтеграції ІКТ у методи викладання, які додають реальну цінність до навчального процесу.

На практиці педагоги зазначають кілька перешкод, які часто присутні при реалізації ІКТ у навчальному процесі: починаючи від недостатнього обладнання аудиторій для електронного навчання, відсутності необхідних компетентностей і педагогічних моделей, - до відсутності консенсусу щодо

цілей використання ІКТ. Професійні навчальні спільноти з питань застосування ІКТ у навчальному процесі можуть стати ключем до вирішення багатьох з цих проблем шляхом надання педагогам всебічної та постійної експертної підтримки.

Сьогодні у країнах ЄС рекомендують розробляти політику, що стимулює підтримку цифрових технологій в освіті шляхом заохочення педагогів до використання та інтеграції ІКТ у навчальній діяльності й інвестування у підвищення кваліфікації освітян. Таким чином, електронне навчання має пронизувати педагогічну освіту на всіх рівнях.

У відповідності до прогресивно-гуманістичної парадигми освіти, яка орієнтована на творчу та новаторську діяльність учасників освітнього процесу та ґрунтується на гуманістичному напрямку педагогіки (Р.Е.Валлет, Дж. Міллер, С.Б.Шапіро) і психології (А.Маслоу, К. Роджерс), відбувається перехід до більш особистісно-орієнтованого навчання. Що, у свою чергу, вимагає переосмислення функцій педагога, який у взаємодії зі студентом стає партнером, а для групи студентів - фасилітатором. А підґрунтям активного навчання мають стати інтерактивні методи, які спонукають особистість до взаємодії з іншими учасниками, до активної залучення у навчальний процес та до самостійного пошуку рішень.

Адже особливістю електронного навчання є його колективний характер – навчання у співпраці, яке здійснюється у рамках віртуальної спільноти (навчального Інтернет-середовища). Участь у цьому середовищі сприяє інформаційному взаємообміну, формування довіри між його учасниками, вільному обміну ідеями. Тому перспективним вважається підхід до організації електронного навчання на основі інноваційних педагогічних технологій – проблемне навчання, метод проектів, кейс-метод тощо.

Педагогічна модель, що лежить в основі сучасного електронного навчання, - конструктивізм. Тобто знання і навички конструюються в процесі співробітництва і співтворчості студентів і викладачів, кожен з

яких привносить власну інтерпретацію і свій унікальний досвід. Тобто йдеться не про привласнення чужого досвіду, а про набуття нового, власного досвіду, що є набагато складнішим і відповідальнішим процесом. У цьому випадку знання конструюються шляхом активного особистісного залучення студента у спільну навчальну діяльність. При цьому навчальне середовище має підтримувати ініціативність та відповідальне ставлення учасників, надавати можливості для самоуправління навчальним процесом та само-моніторингу його результатів.

Як результат багаторічної практичної діяльності з використання ІКТ у навчальному процесі, нами були сформульовані наступні фактори успіху:

1. Чітка постановка цілей навчального процесу, поетапне планування відповідного навчального матеріалу, доступна мова викладу матеріалу, зрозуміла для учасників система моніторингу та оцінки успішної навчальної діяльності. Електронне навчання - навіть більше, ніж очне навчання - вимагає ретельного визначення цілей курсу та очікуваних результатів навчання, чітких і зрозумілих для потенційних учасників, а також прив'язки до їх професійної сфери інтересів і потреб у навчанні.

2. Актуалізація мотивації до навчання шляхом забезпечення змагального характеру навчання (напр., оновлення рейтингів після само-тестувань, командна робота). Для постійної підтримки високого рівня активності учасників необхідно реалізовувати спеціально заплановані «події» - переважно, короткі заходи, які руйнують рутинність, повертають увагу, вимагають повного залучення, а в певний момент – і поглинання. Це може бути програвання тієї чи іншої ситуації, виконання вправ, спостереження за поведінкою інших людей за спеціальною схемою, участь у мозковому штурмі чи в іншому творчому процесі активного пошуку розв'язання проблеми, пошуку виходу із ситуації.

3. Забезпечення соціальної присутності кожного учасника у віртуальній спільноті практик, коли кожен має право бути залученим, і залучення кожного є належним чином оцінено; кожен може поставити

запитання, і відповідь кожного буде почута; кожен має право висловитися, і у навчанні немає фатальних помилок.

4. Забезпечення когнітивної присутності учасників навчального процесу: створення сприятливого середовища (побудованого на спільних цінностях та довірі) та стимулювання учасників до обміну досвідом, співпраці, генерування нових ідей, розробки моделей і знаходження шляхів їх реалізації.

Також необхідно пам'ятати, що людина постійно навчається чогось нового протягом усього життя. Спочатку вона отримує знання в рамках системи формальної освіти, але на цьому процес навчання і самовдосконалення не завершується, тому що кожен із нас постійно виносить уроки з різних життєвих ситуацій, тих чи інших випадків, які трапляються з нами особисто чи близькими і знайомими. Тому досить часто неформальне електронне навчання проводиться у вигляді тренінгу, що дозволяє учасникам засвоїти теоретичний та практичний матеріал та набути навичок та вмінь, необхідних для використання у повсякденному житті, за достатньо короткий проміжок часу. В основі тренінгового навчання лежать методики, які передбачають активну участь усіх учасників, а головний його принцип – *досвід кожного безцінний, думка кожного важлива* [3]. При такому підході нові знання засвоюються ефективніше, тому що:

- вони формуються на основі вже наявного власного досвіду;
- є можливість ознайомитися з досвідом інших людей та їх баченням ситуації;
- кожен стає активним учасником процесу навчання;
- відповідальність за участь у навчанні та його результати учасники беруть на себе;
- дружня атмосфера допомагає бути відвертими та щирими;
- можна відпрацювати та проаналізувати свою поведінку в різних ситуаціях у безпечних умовах.

У навчальному Інтернет-середовищі добре зарекомендували себе *рольові* (сценарні) *ігри*, які проводяться з різними категоріями учасників, оскільки вийти за межі звиклих рамок, подивитись на ситуацію під іншим кутом зору – завжди корисна вправа. *Метод мозкового штурму* найчастіше використовується при необхідності з'ясування різних підходів до проблеми та виявлення різних точок зору. *Обговорення в малих групах* дає можливість кожному учаснику відчувати себе членом команди. Тут немає викладача, котрий виступає лідером – роль лідера, як і всі інші ролі членів команди, кожен може приміряти на себе. При роботі в таких групах люди відчують себе більш розкуто, часто готові обговорювати проблеми, які не змогли б обговорити у великій групі, вчаться формулювати і відстоювати свою точку зору. Таку групу можна розглядати як відображення стосунків у соціумі і можливість подивитись на ці стосунки збоку.

Сьогодні електронне навчання досить часто застосовують для проведення міждисциплінарних курсів. Для ефективного навчання мультидисциплінарних груп потрібно враховувати фактори, що впливають на зацікавленість осіб у навчанні та їх готовність узяти участь у ньому, більшість з яких співпадають із факторами успіху електронного навчання в цілому; а саме:

- розуміння учасниками сенсу навчання, чітка обґрунтованість участі у ньому;
- бажання навчатися, відчуття впевненості у спроможності опанувати нові знання, здобути нові навички;
- розуміння практичної спрямованості навчання, усвідомлення можливостей і способів застосування набутих нових знань і навичок у житті;
- безпечність атмосфери навчання і фахове управління процесом навчання;

- навчання, що ґрунтується на принципах активності, дослідницької (творчої) позиції всіх учасників та об'єктивізації (усвідомлення) поведінки.

Знання й переконання, які надбані людиною впродовж багатьох років, керують її поведінкою та реакціями на різні фактори. Під час взаємодії з навколишнім середовищем формується й закріплюється певний стиль поведінки. Щоб краще зрозуміти поведінку, дії та почуття людей і самих себе, педагоги мають бути обізнані з різними теоріями особистостей та відчувати групу. Найціннішим у такому досвіді є те, що відбувається рух по спіралі від несвідомої некомпетентності до свідомої компетентності, а далі виникає розуміння необхідності подальшого розвитку і формування навичок нового рівня.

Отже, забезпечення соціальної та когнітивної присутності учасників освітнього процесу у навчальних Інтернет-середовищах вимагає, окрім технічних засобів, нових педагогічних підходів до організації комунікативної та пізнавальної діяльності та до позиціонування студентів у колективі. І це необхідна передумова для подальшого трансформування соціальної Інтернет-мережі та окремих навчальних ресурсів, підготовлених із використанням ІКТ, у ефективне навчальне Інтернет-середовище, для якого притаманні наступні принципи:

- відкритості та демократичності – створення атмосфери довіри та налагодження рівноправних стосунків та співробітництва між всіма учасниками навчального процесу;
- диференціації і гуманізації - особистісної орієнтованості навчання, в центрі якого є студент з властивими йому/їй інтересами, з певним рівнем знань та вмінь, пізнавальної та практичної самостійності і працездатності;
- доступності навчання, що забезпечується гнучкістю у виборі траєкторії навчання і її відповідності до рекомендованого плану та дидактичних цілей навчання;

- науковості і цілеспрямованості навчального процесу – з визначеними цілями та завданнями, вимогами, правилами та ролями учасників, системою оцінювання та зворотного зв'язку й очікуваними результатами;
- взаємодії та колективної відповідальності – що забезпечується відповідальним ставленням до навчання та саморозвитку, позитивними емоціями, тісним зв'язком навчання з життям, що актуалізує процес пізнання та саморозвиток.

Список використаних джерел:

1. Dixon, J.S. Breaking the ice: Supporting collaboration and the development of community online / J.S.Dixon, H. Crooks, K. Henry // Canadian Journal of Learning and Technology. Vol. 32(2), 2006.
2. Ferrari, A. Innovation and Creativity in Education and Training in the EU Member States: Fostering Creative Learning and Supporting Innovative Teaching. Literature review on Innovation and Creativity in E&T in the EU Member States (ICEAC) / Ferrari Anusca, Cachia Romina and Punie Yves // JRC Technical Notes, 2009. - 64 с.
3. MacKey, D. The New Architecture of Learning: Strategies and Solutions in Training and Development / D. MacKey // Kogan Page Ltd, 2003.
4. Poce, A. Operational solutions for online distance learning / in: Orbisdictus : a self-adaptive environment for multi-language teaching and learning opportunities // Research in education, ed. By B. Vertecchi. –Milano, Italy, 2010. – С. 23-32.
5. Rethinking Education : Investing in skills for better socio-economic outcomes/ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee of the Regions, 2012.
6. The Ljubljana Guidelines of Interaction of Diverse Societies. – OSCE / HCNM, 2012. – С. 54-56.